

'Lastige kwesties' – ethiek, het dagelijks leven en dilemmaberaad

Programma

Dag 1

Ethiek – een inleiding / Aristoteles

Wat vertelde Aristoteles lang geleden in Athene in zijn colleges aan het Lyceum over ethiek? Wat beschouwde hij als het doel van handelen? Wat verstond hij onder voortreffelijkheid van karakter? Welke rol speelde verstandigheid in het streven naar een 'gelukt' leven? Om antwoord te krijgen op deze vragen, bespreken wij belangrijke passages uit *de Ethica Nicomachea*. Wat hebben wij – in onze tijd - aan de opvattingen van Aristoteles?

Inleiding: *Aristoteles*

Filosofie als 'politicologisch project': een combinatie van levenshouding, manier van denken en politiek engagement

Bespreking:

Aristoteles: *Ethica Nicomachea*

'Volledig tot bloei komen' (*eudaimonia*) als doel (*telos*) van het menselijk bestaan, voortreffelijkheid (*arete*) van karakter en van intellect als voorwaarden voor een goed leven en het belang van verstandigheid (*phronesis*)

Dilemmaberaad I / de rol van voortreffelijkheid van karakter

Inleiding: *Dilemmaberaad*

Een training in morele oordeelsvorming, een analyse van argumentatie en motivatie, een stappenplan en het gebruik van de ethische benaderingen als 'vuistregels'

Dag 2

Immanuel Kant

Hoe tonen we in ons handelen goede wil, als we deze niet meer vereenzelvigen met Gods wil? Kunnen wij (vrij en redelijk dat wij zijn) doen wat wij behoren te doen? Wat is het bovenste principe van de zedelijkheid? Wat verstaat Immanuel Kant onder de categorische imperatief? Om een antwoord te krijgen op deze vragen, bespreken wij passages uit de *Fundering voor de metafysica van de zeden*. Wat hebben wij aan de opvattingen van Kant?

Inleiding: *Immanuel Kant*

Filosofie als een transcendentiaal-filosofisch project en de opvatting van de mens als rationeel en autonoom subject

Bespreking:

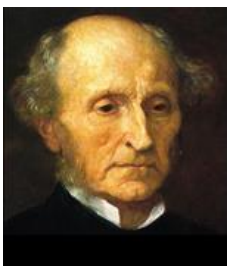
Immanuel Kant: *Fundering voor de metafysica van de zeden*

Moreel handelen uit plichtsbefef, de categorische imperatief: *handel alleen volgens die maxime waarvan je tegelijkertijd kunt willen dat ze een algemene wet wordt*, de autonomie van de wil als het hoogste beginsel van zedelijkheid en de idee van vrijheid

Dilemmaberaad II / de rol van de categorische imperatief

Dag 3

John Stuart Mill

John Stuart Mill geldt als een van de grondleggers van het politieke liberalisme. In zijn werk maken we kennis met een utilitaristische en consequentialistische ethiek. Het beginsel van utiliteit (of het beginsel van het grootste geluk), vrijheid van denken, spreken en handelen en het schadebeginsel vormen de uitgangspunten van deze ethiek. We

bespreken belangrijke passages uit *Utilitarianism* en *Over vrijheid*. Wat hebben de opvattingen van Mill ons te bieden?

Inleiding: *John Stuart Mill*

Utilitarisme, liberalisme en feminisme

Bespreking:

John Stuart Mill: *Utilitarianism*

Het utiliteitsbeginsel, geluk als doel van het handelen, geluk als plezier, soorten van plezier, de sociale zijnsaard van de mens en de rol van morele sentimenten

John Stuart Mill: *Over vrijheid*

Vrijheid van denken en spreken, individualiteit en het schadebeginsel

Dilemmaberaad III / de rol van het schadebeginsel

Dag 4

Emmanuel Levinas

Kent elke handelingssituatie niet een 'economisch' uitgangspunt en een ethische dimensie? Is leven niet gericht op genieting? Ben jij niet gevoelig voor lijden, van jezelf en van een ander. Hoort heteronomie niet het uitgangspunt te zijn van ethiek? Horen wij niet te (leren) 'luisteren naar het gelaat van de Ander'? Om 'Ja' als antwoord op deze vragen te horen te krijgen, bespreken wij belangrijke passages uit *Het menselijk gelaat en Anders dan zijn of het wezen voorbij*. Wat zeggen de opvattingen van Levinas ons?

Inleiding: *Emmanuel Levinas*

Het menselijk bestaan, Auschwitz, Martin Heidegger en het primaat van de ethiek

Bespreking:

Emmanuel Levinas: *Het menselijk gelaat*

Autonomie als de reductie van het Andere tot het Zelfde en het gelaat van de Ander

Bespreking:

Emmanuel Levinas: *Anders dan zijn of het wezen voorbij*

Genieting, gevoeligheid als kwetsbaarheid of blootstaan aan de ander en plaatsvervangings/substitutie

Dilemmaberaad IV / de rol van het luisteren naar het gelaat van de Ander

Dag 5

Terugblik

Terugblik: *Van Aristoteles tot Levinas*

Voortreffelijkheid van karakter door verstandigheid, de categorische imperatief, het schadebeginsel en gevoel voor verantwoordelijkheid als verschillende ethische uitgangspunten en 'vuistregels' in dilemmaberaad